

ve 1940-1944 yılları arasında Viyana'daki Askerî İstihbarat Dairesi'nde özel müşavirlik ve bu daireye bağlı Askerî İstihbarat Tercümanlık Okulu'nda Türkçe, Arapça, Farsça, Rusça ve Yunanca hocalığı yapmasını sağladı. 1962'den itibaren üniversitedeki görevlerine ek olarak Hammer-Purgstall Cemiyeti'nin müdürlüğüne getirildi. 1968'de emekliye ayrıldı; fakat cemiyetteki hocalık hizmetini ölümüne kadar sürdürdü.

Başlıca Batı dillerinin dışında Türkçe, Arapça, Farsça, İbrânîce, Rusça ve Yunanca bilen Jansky dil, edebiyat, tarih ve folklor alanlarında geniş bilgi sahibiydi. 1971'de Türkiye ile Avusturya arasındaki ticarî ilişkileri düzenlemek üzere Ankara'ya gelen heyette yer aldı. 1973 yılında, kuruluşunun ellinci yılı münasebetiyle Türkiye Cumhuriyeti tarafından kendisine Türk kültürüne ve tarihine yaptığı hizmetlerine karşılık bir takdîrname gönderildi. 1978'de Avusturya hükümeti bilim adamlarına verilen nişanın en yüksek derecesini taktı.

Türkçe'nin ağız özelliklerini iyi bilmesi, Türk kültürünü Türkistan'dan Anadolu'ya, İdil boylarından Rumeli'ye kadar dinî inançları, töreleri, müziği, folkloru, saz ve tekke şiiri, tasavvuf ve divan edebiyatıyla birbirini tamamlayan bir bütün olarak görmesi ve bunları tarihin ışığı altında değerlendirmesi Jansky'ye çok yönlü sağlam bilgilere dayanan geniş bir görüş ufku kazandırmıştır. Jansky'ye göre Türkçe zengin ve mükemmel bir dildir. Onun ilim ve sanat dili özelliğini geliştirmek için kendi cevherini işlemek, fakat bunu yaparken tarihî bağlantısını daima gözetmek ve nesiller arasında anlaşmayı sağlamak gerekir. Jansky, Osmanlı Türkçesi'ndeki terimlerin Arapça, Farsça gibi yabancı dillerden alınmış dahi olsa artık bu dilin kendi malı sayıldığı için atılmaması gerektiğini savunur. Jansky Türk edebiyatını, bu edebiyatın asıl kaynağını teşkil

eden ve geçmişten günümüze kadar gelen Türk kültür ve folklorunun İslâmî unsurlarla yoğrulmuş olduğu halk hikâyeciliğinin, türkülerin, saz şiirinin, tekke şiirinin, tasavvufun, tarikatların ve daha pek çok unsurun bir bütünü olarak görmüştür. Tarih alanında ise özellikle Selçuklu ve Osmanlı tarihlerini incelemiştir. Türkler'in Ortadoğu'ya hâkimiyeti, Osmanlılar'ın kuruluşu, Balkanlar'a ve Orta Avrupa'ya yayılışları ile bu ülkelerde bulundukları süre boyunca siyaset, kültür, medeniyet ve sanat alanında gösterdikleri faaliyetler üzerinde durmuştur.

Eserleri. 1. *Die Eroberung Syriens durch Sultan Selim I.* (doktora tezi, 1922). 2. *Gesänge russischer Kriegsgefangener: Krimtatarische Gesänge* (Wien - Leipzig 1930). Eserde Rus savaş esirlerinden Kırım Tatarcası'yla türküler bulunmaktadır. 3. *Gesänge russischer Kriegsgefangener. Baschkirdische Gesänge* (Wien - Leipzig 1939). Bu eserde de Rus savaş esirlerinden Başkurtça türküler yer almaktadır. 4. *Die Türken im Donauraum* (Wien 1939). Tuna bölgesindeki Türkler hakkındadır. 5. *Lehrbuch der türkischen Sprache* (Leipzig 1943; Wiesbaden 1966 [6. baskı], 1976 [9. baskı]). Türkçe ders kitabıdır. Emile Missir tarafından iki cilt halinde Fransızca'ya tercüme edilen kitap (*I. Introduction au turc, II. Eléments de langue turque*, Paris 1949), Avrupa'daki üniversitelerin pek çoğunda Türkçe öğretimi için hâlâ kullanılmaktadır. 6. *Volksgesänge von Völker Russlands: Kazantatarische, mischärise, westsibirisch-tatarische, nogaitatarische, turkmenische, kirgisische und tscherkessisch-tatarische Gesänge* (Wien 1952). Eserde Rusya halklarından Kazan Tatarcası, Mişerce, Batı Sibirya Tatarcası, Nogay Tatarcası, Türkmen Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Çerkez Tatarcası ile türküler bulunmaktadır. 7. *Vergleichende Volksliedkunde als Hilfsmittel der Völkerpsychologie* (Actes du IVe Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques, II, Vienne 1952). Halk psikolojisinin anlaşılmasında yardımcı olmak üzere mukayeseli halk şarkıları ihtiva etmektedir. 8. *Deutsch-türkisches Wörterbuch* (Wiesbaden 1961).

Jansky'nin önemli bazı makaleleri de şunlardır: "Neuere Literatur über den Bektaschiorden" (*OLZ*, sy. 29, [1926], Bektâşîlik üzerine yeni bir bibliyografyadır); "Beiträge zur osmanischen Geschichtsschreibung über Agypten" (*Isl.*, sy. 21

[1933]); "Islam und moderne Weltanschauung" (*Die Pyramide*, 2, Innsbruck 1951, İslâm ve modern dünya görüşü hakkındadır); "Selçuklu Sultanlarından Birinci Alaaddin Keykubad'ın Emniyet Politikası" (*60. Doğum Yılı Münasebetiyle Zeki Velidi Togan'a Armağan*, İstanbul 1955); "Über die Liebe zu Gott" (*Jâsin*, III, [Wien 1955], Allah aşkı üzerine Türk tasavvuf şiirinden örnekler ihtiva etmektedir); "Sprachunterricht und Sprachgeschichte in der Turkologie" (*WZKM*, sy. 53 [1956], Türkoloji'de dil öğretimi ve dil tarihine dairdir); "Der Bektaşî-Dichter Edip Harabî" (*WZKM*, sy. 56 [1960], s. 87-98); "War das Hochosmanische eine archaisierende Sprache?" (*a.g.e.*, sy. 58 [1962], Osmanlı Türkçesi yazı dilinin eskiyen bir dil olmadığı hakkındadır); "Zeitgeschichtliches in den Liedern des Bektaşî-Dichters Pir Sultan Abdal" (*Isl.*, sy. 39 [1964]) (çalışmalarının bir listesi için bk. Adıgüzel, VII/1 [1999], s. 113-115).

BİBLİYOGRAFYA :

H. W. Duda, "Herbert Jansky ein Sechziger", *Osterreichische Hochschulzeitung*, sy. 6, Wien 1958, s. 15; a.mlf., "Herbert Jansky ein Siebziger", *WZKM*, sy. 62 (1969), s. 1-6; G. Martin, "Herbert Jansky im Nebenberuf 'Gelehrter'", *Die Furche*, sy. 2, Wien 1965, s. 4; a.mlf., "Herbert Jansky-Nachhall aus den Derwisch-Klöstern", a.e., sy. 30 (1968), s. 4; Abdurrahman Güzel, "Avusturyalı Türkolog Prof. Dr. Herbert Jansky", *TK*, XVI/185 (1978), s. 298-302; a.mlf., "Avusturyalı Türkolog Prof. Dr. Herbert Jansky", *MK*, sy. 39 (1983), s. 26-30; H. Eisenstein, "Herbert Jansky (25. Juni 1898 bis 12. März 1981)", *Af.O.*, sy. 28 (1981-82), s. 278-279; "Wir haben einen Freund verloren", *Islam und der Westen*, 1/2, Wien 1981, s. 18; A. C. Schaendlinger, "Herbert Jansky (1898-1981)", *WZKM*, sy. 74 (1982), s. 11-13; Emel Esin, "Profesör Herbert Jansky (1898-1981)", *TK*, XX/236 (1982), s. 895-897; M. Sani Adıgüzel, "Avusturyalı Türkolog Herbert Jansky'nin Hayatı, Eserleri ve Türk Diline Hizmetleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, VII/1, Kastamonu 1999, s. 99-116.

NURİ YÜCE

JAPONYA

Asya'nın doğusunda adalar ülkesi.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. JAPONYA-OSMANLI İLİŞKİLERİ
- III. ÜLKEDE İSLÂM ve ŞARKİYAT ÇALIŞMALARI

Doğudan ve güneyden Büyük Okyanus'la, kuzeyden Ohotsk deniziyle çevrili olan ve batıda Japon deniziyle Asya anakarasından ayrılan Japonya, dördü büyük çok

Herbert
Jansky

sayıda ada ve adacık üzerinde yayılan bir ülkedir. Tek meclisli anayasal monarşiyle yönetilir; resmî dili Japonca, dini Şintoizm ve Budizm, para birimi yendir (= 100 sen). Yüzölçümü 377.835 km², nüfusu 127.000.000 (2000) olan ülkenin başşehri 8.123.300 nüfuslu Tokyo (1995; metropol: 11.771.819), diğer önemli şehirleri Yokohama (3.307.408), Osaka (2.602.352), Nagoya (2.152.258), Sapporo (1.756.968), Kyoto (1.463.601), Kobe (1.423.830), Fukuoka (1.284.741), Kawasaki (1.202.811), Hiroşima (1.108.868) ve Kitakyushu'dur (1.019.522):

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Kuzey-güney doğrultusunda uzanmış 2200 km. uzunluğunda bir yayı andıran Japon takımadalarından oluşan ülkenin ana gövdesini birbirinden dar boğazlarla ayrılan Hokkaido, Honshu, Shikoku ve Kyushu adaları meydana getirir. Japonya topraklarının büyük kısmı dağlıktır; en yüksek dağ 3776 m. yüksekliğindeki Fuji yanardağıdır. Düz kesimler azdır ve en geniş düzlük Tokyo'nun da içinde yer aldığı Kanto ovalıdır. Genelde yağmurlu ve nem oranı yüksek seyreden iklim, muson alanında bulunulmasına rağmen yüzey şekillerinin ve adalar üzerinde kurulmuş, birçok enlem derecesine yayılmış olmanın etkisiyle hem karasal hem tropikal özellikler gösterir. Kuzeyde yaz sıcak ve kısa, kış uzun ve çok soğuk, orta kesimlerde yaz sıcak ve nemli, kış kısa, güneybatıda ise yaz sıcak, nemli ve uzun, kış ılıktır. Büyük akarsuların bulunmadığı Japonya'da en uzun nehir Japon denizine dökülen 367 km. uzunluğundaki Shinano'dur. Genelde boyları kısa ve akışları hızlı olduğu için taşımacılıkta kullanılmayan nehirlerden çok sayıdaki hidroelektrik santraller vasıtasıyla elektrik enerjisi elde edilir. Ülkede en büyüğünü Kyoto'nun kuzeydo-

ğusundaki Biva'nın oluşturduğu birçok göl vardır.

Ortalama yoğunluğu 333/km² olan nüfusun % 99.4'ü Japonlar'dan, geri kalanı, çoğunluğu Kore ve Çin'den gelen diğer etnik gruplardan teşekkül etmektedir; Ainu ve Hisabetsu Buraku ise yerli azınlık gruplarıdır. % 80'i şehirlerde yaşayan nüfusun % 84'ünü Şintoizm ve Budizm mensupları, % 15'ini diğer din mensupları, % 1'ini ise Hristiyanlar meydana getirir. Budizm, Japonya'ya milâttan sonra 538'de Kore üzerinden gelmiş ve Prens Shotoku döneminde (593-628) kraliyet himayesi görmüştür. Hristiyanlık ise ilk defa 1549'da Cizvit misyoneri Aziz Francis Xavier tarafından ülkeye sokulmuş ve özellikle XIX. yüzyılda Batılı güçlerin baskısı karşısında yöneticilerin daha hoşgörülü davranmaları sonucu Fransız Katolik ve Amerikalı Protestan misyonerler tarafından yayılmıştır.

Japonya topraklarının sadece % 15'i tarıma elverişlidir ve tarıma dayalı ekonomi sürekli biçimde devlet desteği görmektedir. Pirinç ülke ihtiyacından fazla üretildiği için ihraç malları arasında yer almaktadır; buna rağmen buğday ve soya gibi tüketim maddeleri ithal edilmektedir. Ülkenin yaklaşık % 70'i ormanlarla kaplı olduğundan orman ürünleri endüstrisi gelişmiştir. Japonya, özellikle uluslararası sulara yaptığı balıkçılık ve diğer deniz ürünleri istihsalinde ise dünyada birinci sırada yer almaktadır.

Japonya, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın en güçlü ekonomisine sahiptir. Tarımın ekonomideki ve millî hâsıladaki payı sürekli azalırken (% 2, 1999) sanayi ürünlerinin payı (% 35, 1999) sürekli yükselmektedir. Üretim ve ihracat alanındaki faaliyetler günümüzde bütün dünyaya yayılmış bulunan otomobil, iş makineleri, fotoğraf makineleri, sanayi robotları, elektronik aletler, yarı iletkenler ve optik fibre gibi ürünler üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Ülke yer altı kaynakları bakımından zengin sayılmaz; altın, magnezyum ve gümüş madenleri ancak sanayi ihtiyacını karşılamaktadır. Başta akaryakıt olmak üzere kimyasal maddeler, demir, bakır ve kömür gibi madenlerle tekstil ürünleri ithal edilmektedir. Çalışan nüfusun % 65'i ticaret ve hizmet, % 30'u sanayi, % 5'i de tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinde faaliyet göstermektedir. En fazla ticaret yapılan ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Tayvan, Çin, Güney Kore, Hong Kong ve Avustralya'dır.

BİBLİYOGRAFYA :

R. B. Hall - Toshio Noh., *Japanese Geography: A Guide to Japanese Reference and Research Materials*, Westport 1978; J. Pezeu-Massabuau, *The Japanese Islands: A Physical and Social Geography* (trc. P. C. Blum), Rutland 1978; *Japan Handbook* (ed. P. Heenan), London 1998; H. A. Pluckrose, *Japan*, New York 1998; I. Melville, *Marketing in Japan*, Oxford 1999.

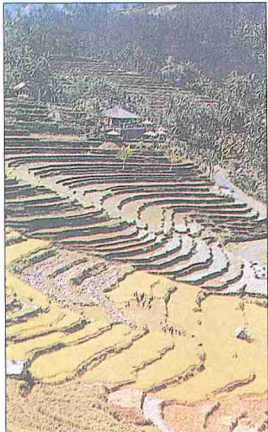
CEMİL LEE HEE-SOO

II. TARİH

Paleolitik devirde insan varlığına rastlanmayan Japonya neolitik dönemde iskâna açılmıştır. Eski bir Güney Asya kültürü olan, avcılarla balıkçıların yaşadığı Jomon kültürü dönemi (m.ö. 8000 - m.ö. 300) kuzeydeki Sibiry'a'dan, yine aynı istikametten gelen Yayoi kültürü ise (m.ö. 300 - m.s. 250) Kore, Çin, Endonezya ve Filipinler'den göçlerle başladı. Zamanla birçok küçük yerleşim birimi kuruldu.

İmparatorluk geleneğini tarihinin ilk dönemlerinden itibaren sürdüren Japonya'da efsanelere göre imparator ailesi güneş ilâhesi Amaterasu soyundan gelmektedir. Asilzadeler ise diğer ilâhların torunlarıdır. İlk imparator olan Jimmo Tenno'nun milâttan önce 660'ta tahta geçerek kurduğu feodal sistem milâttan önce 97'ye kadar devam etti. IX. yüzyılda çocukların tahta çıkarılması âdet haline gelince devlet idaresinde aksaklığı önlemek için 877'den itibaren bir nâib (kvampaku) tayin edilmeye başlandı. Fujivara devrinde imparatorlar inzivâyâ çekilirken devlet işlerini nâib ailesi yürüttü. 1129'da İmparator Toba'nın yaptığı gibi bazıları yetkilerini terkederek din adamı oldular. Bir asır süren (1233-1333) vasîlik döneminde Tokimasa ailesinden dokuz kişi vasîlik yaptı.

Ülkenin bütünleşme yolunda ilerleyen bir konuma geldiği 300 yılından 710 yılına kadar güneyde Amuran ilk devlet Yamato'dur. 250'de Amaterasu, sadece imparator ailesinin değil bütün halkın koruyucu ilâhesi ilân edildiği için din-devlet ilişkileri birbirinden ayrıldı. Şinto dininin en üst temsilcisi olarak başka yere taşındığından Yamato İmparatorluğu müstakil hale geldi. Ülke, komşuları Çin ve Kore'nin maddî ve mânevî tesirlerinden kurtulamıyordu. Şintoizm'e Çin'den gelen felsefî düşüncelerle diğer unsurlar karışınca dinî anlayış epeyce değişti. Yamato dönemindeki önemli hadiselerden biri de 538'de Budizm'in Kore üzerinden bu ülkeye girmesidir. İmparator ve çevresi Budizm'e yakınlık gösterirken asilzadeler

Japonya'da taraca şeklinde sulanan ekili alanlardan bir görünüşü